

гл. ас. ЕЛЕНА СТАВРОВА

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ "НЕОФИТ РИЛСКИ", гр. БЛАГОЕВГРАД

**ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА БАНКОВА СИСТЕМА В
РАМКИТЕ НА ГЛОБАЛНИЯ ЕВРОПЕЙСКИ ФИНАНСОВ ПАЗАР**

**PERSPECTIVE IN DEVELOPMENT TO BULGARIAN BANK SYSTEM IN EUROPEAN
GLOBALISED FINANCIAL MARKET**

Chief Ass. Prof. ELENA STAVROVA

SOUTHWESTERN UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI", BLAGOEVGRAD

Abstract: In recent year many banking systems in emerging market countries have experienced a deep transformation under the pressure in internationalisation, liberalisation uncreased openness to international capital flows and technological and financial inovation.

As several emerging market countries gradually open their banking market to foreign bank the opostion areas whether this process will help stabilize the banking system during time of economic futuries.

Key words: emerging market banks, foreign banks, transnational banks, bank performans.

Способност на едрия банков капитал е инстинктивно да открива правно-икономически среди, осигуряващи комфортен бизнес и удовлетворителна печалба. Навлизането на чужд банков капитал чрез банкови дъщерни дружества е утвърдена бизнес стратегия на международните кредитни институции в европейското финансово пространство.

Успешната банкова реформа сама по себе си не означава развит банков сектор. За банкова реформа може да се говори след трансформиране собствеността върху държавните банки, либерализация на пазара по отношение на кредити и определянето на лихвения процент, създаване на адекватна регулаторна и надзорна рамка. След продажбата и на ТБ "ДСК"-АД собствеността на международно дислоцирани финансови институции българската банкова система ще надвиши

90%. Влиянието на този процес е изключително позитивен за националната икономика поради засилване на конкуренцията на банковия пазар, предлагането на разнообразни банкови услуги, възприемчиви от клиентките среди.

Либерализацията на движението на парични потоци като позиция на международните финансови институции търси кардинални изменения в относително кратки времеви периоди. Докато до средата на 70-те години валутният контрол се разглежда като пълноправен инструмент на макроикономическата политика, то след това се предприемат активни крачки за либерализация движението на капиталови потоци, основните предпоставки за което са :

1. Преоценка целите и принципите на парично-кредитната политика.

2. Ръст на негативните тенденции, свързани с валутния контрол в реалния сектор на икономиката.

3. Развитие на финансова система и ожесточена конкуренция на капиталовите пазари.

4. Намаляване ефективността на валутния контрол поради разширяване гамата от финансови инструменти, развитие на интеграционните процеси и ръст на сивата икономика.

5. Достигане равнище на развитие при което преимуществата на либерализацията на капиталовите потоци значително превишават съпътстващите рискове.

Подкрепа на процеса на либерализация на страните в преход бе оказана от международните финансови институции през периода 1995-97 година стартираше по-рано с навлизането на

чуждестранен банков капитал с нови дъщерни дружества или изкупуването на вече съществуващи банки, с тяхната институционализация (вж фигура 1).

Фигура № 1

Приетата идея за либерализация на капиталовите потоци способства за повишаване ефективността на иновациите, ускоряване икономическото развитие, ръст на конкуренцията и редица други преимущества.

Заедно с това се има предвид, че свободното движение на капитали повишава вероятността от валутни и финансови кризи, както в мащабите на всяка национална икономика, но и в световен икономически мащаб, финансовата криза в Югоизточна Азия премести центъра на тежестта при оценка на либерализацията с очевидните преимущества на тази стъпка и свързаните с това опасности. Изпълнението на необходимите условия при осъществяване процеса на

либерализация на финансовите потоци се е говорело и преди това. Докато тази страна на проблема не бъде напълно изяснена като предпоставка следва да се имат предвид и се съчетават общи положения - макроикономическа стабилност, достатъчна равнинна капитализация на банковата система, ефективна институционална система и т. н.

РОЛЯ И МЯСТО НА ТРАНСНАЦИОНАЛНИТЕ БАНКИ

Терминът "транснационални" по отношение на корпорации е използван от Д. Лилтами по отношение на корпорации, реализиращи търговски операции както на една страна, така и в рамките и по на законодателството на други страни и могат за инвестират в преки (чрез

участие в управлението) или в портфейлни инвестиции (само чрез финансова помощ и получаване на дивиденди).

Съгласно логиката на пазарните сили в ранния си етап на израстване банките разширяват пазарния си дял чрез сливане и поглъщане, постигайки концентрация на капитала, а когато това стане невъзможно (пазарът е разделен между двама или три олигополи, е необходимо банките да инвестират известна част от печалбата си извън националните граници, което довежда в аналогична ситуация глобалния финансов пазар.

Преимствата, които получават в конкурентната борба транснационалните банки могат да бъдат формулирани по следния начин:

1. Получават значително облекчен достъп до кредитен ресурс, а в критични времена и правителствена подкрепа.

2. Продуктовата структура на банката се определя в параметрите на пространствено най-широк пазар, на който се проявява среднопретеглен ефект върху колебанията на конкютурата. С мултивалутните кредити (избор на валута на кредита) и мултиопционни кредитни линии опитът натрупан в предоставянето на кредитни линии става отражение на пътищата за усъвършенстване дейността на българската банкова индустрия. За такава кредитиране, обаче, е необходима финансова инфраструктура, която да гарантира ясно пазара на банкови продукти. Намирането на продуктова ниша, където да заемат лидерски позиции е една от възможностите на транснационалните банки у нас. Например, обслужването на физически лица, за което е необходимо изграждането на клонова мрежа и е свързано с много разходи.

3. Съществуват възможности за диверсификация на продуктивния портфейл за отчитане на регионални, природни, икономически, политически параметри на средата. Това дава

възможност фирмите да осъществяват гъвкаво управление - да получават кредитни линии чрез дъщерни дружества, които имат най-добри условия от гледна точка на ценови параметри по кредитния договор, конкурентна среда, данъчно облагане.

4. Постигат се икономии от транзакционни операции.

5. Дава се възможност за изграждане на организационни структури (филиали) в регионите с ниска цена на ресурса и с по-висока норма на печалба и кредитно посредничество. Разликата между лихвата на привлечените средства и кредитите надхвърля 10%, а възвращаемостта на капитала след облагане надхвърля 25%.

Английският икономист Пенроуз нарича "икономия от ръста" икономии от мащабите на дейността, обусловени от динамичните параметри на фирмата, която разполага с нови, невключени до сега сегменти на финансовия пазар. Икономията от използването им стимулира дейността на банката под влиянието на продуктивния ѝ профил.

Икономията от транзакционни разходи е свързана с осъществяването на пазарни договорни взаимоотношения и те се възстановят дотогава до когато се осъществява движение на ресурс от една структурно изградена финансова единица в друга, т. е. има място за транзакция - сделка, операция, контракт, договор. Транзакционните разходи задвижват функционално пазарния механизъм, а съкращаването им се осъществява чрез вертикална интеграция, диверсификация и глобализация.

Транснационалните банки могат да увеличат своите печалби, ограничавайки конкуренцията в различните ѝ варианти. Р. Върнън (Vernon, 1979) се основава на модела на жизнения цикъл на продукта и това, че на началния стадий на продукта обемът на производство се увеличава пропорционално на размера на търсенето на пазара. С настъпване края на жизнения цикъл неговото предлагане

се прекратява и банката е принудена на търси нови пазари за реализация на продуктите и разработването на нови със сходни, но подобрени качества. Паралелно с разширяване на географията на предлагане се осъществява и процес на приспособяване технологията на предлагане към местните условия за осъществяване на банков бизнес.

Глобалната стратегия на транснационалните банки намира израз в систематичното прибавяне на нови задгранични дъщерни дружества или филиали, ползващи технологии за предлагане на продукти, създадени в банката - майка, като филиалите обезпечават предлагането на втори, трети и следващи етапи на живот ((Миронов, 1981). Разбира се, на новите филиали и клонове не бива да се гледа като на свършено независими предприятия, а като на елемент от общата финансова система, функционираща в световен мащаб и също толкова ориентирани към достигане на глобални и локални цели, със също толкова свой уникален принос в общия корпоративен бизнес.

Съгласно теорията на английският икономист Дж. Данинг (Dunning, 1997) може да се твърди, че международният ръст на транснационалния бизнес се основава на три групи фактори:

а) преимущества на собствеността. Според него активите на бизнесединиците се делят на две части:

- видими - физически капитал, пари;
- невидими - банкови технологии, управленски технологии, имидж, маркетингов опит.

Именно невидимите активи обуславят конкурентните преимущества на дъщерните представителства на чужди банки. В тази група фактори се отнасят и преимуществата на единното управление (икономия на мащаба, общи разходи, облекчен достъп до международните финансови пазари, способност за използване географските

разлики в цените на финансовите ресурси.

Дъщерната банка, независимо в коя част на глобалният пазар се намира, се свързва с банката майка със съвременни информационни връзки, ползват се общи софтуерни продукти и специфични Интернет технологии за обслужването на клиенти. Този начин за навлизане на банково ноу-хау повишава възможностите за ползване от клиентите на модерни банкови продукти, а също така и временно-пребиваващи в страната граждани да могат да ползват същите банкови услуги, както в страната, откъдето идват.

Зоната на влияние на транснационалната банка зависи и от типа пазар на който функционира. Монополът на банковия пазар може да бъде установен следствие на действието върху него на ограничен брой системообразуващи банки, подкрепяни по някакъв начин от държавата или следствие на заето доминиращо положение на пазара, което позволява да се влияе върху общото ниво на предлаганите услуги. По този начин транснационалните банки, придобиват така ролята на ценови лидер.

б) преимущества на дислокацията, определени от райони, където банките печелят конкурентни предимства на база увеличените размери на пазара, параметри на финансовите ресурси, разбитост на инфраструктура, климат и политически риск.

М. Суоминен (Suominen, 1994) достига до извода, че банките могат да неутрализират конкурентния натиск чрез излизане на относително нов пазар. Тъй като ограниченията на държавното регулиране прави конкуренцията още по-интензивна, това предизвиква концентрацията на банков капитал чрез банкови сливания и поглъщания.

Съвременна тенденция в транснационалното банкиране е маркетинговата им политика да бъде насочена не само към привличане, но и към инвестиране на средства.

Транснационалните банки съпровождат своите глобални клиенти от една страна в друга. Такива компании спазват строга финансова политика и предпочитат обслужването на крупни международни банки. Стратегията е все повече банки да увеличават своя пазарен дял, който не е свързан с акционерите. кризисните ситуации обаче са превърнали много от банките в част от многоотраслови промишлено-финансови холдинги.

в) преимущества на интернационализацията, свързани с получаването на най-високите и дългосрочни печалби посредством самостоятелна дейност на трансграничен пазар (мажоритарни и контролирани дъщерни дружества) в сравнение с местни представителства.

Мажоритарните филиали създават предпоставки транснационалните банки да провеждат решително своя икономическа, финансова и кадрова политика, формирайки собствена печалба. Дъщерните банки, бидейки съставна част от единна икономическа система и съблюдавайки фирмена стратегия и политика, функционират неизолирано, а в пряка и обратна връзка с банката-майка. Характерът на тази връзка се определя преди всичко от традициите и относителният дял на дъщерната банка в структурата на банката.

Едновременният анализ на съвкупността от фактори за конкретните страни и съответните преимущества в рамките на оповестената по-горе парадигма осигурява възможност за намиране от транснационалните банки на адекватно ниво на интернационализация на своята дейност на българският банков пазар. Задграничните модели не винаги може да се приемат автоматично. Така например сега бележещото ръст предоставяне услуги на дребно, доброто обслужване на юридически лица, достигане на европейски параметри, например в гарантирането на влогове в

банки, в недостатъчно застъпеното ИНТЕРНЕТ-банкиране.

От казаното по-горе следва, че икономически ръст и повишаване рентабилността се постига чрез прилагането на нови банков технологии, нови финансови решения, съвременни банков продукти и високи стандарти за провеждане на бизнеса в дейността на транснационалните банки на финансовия пазар в България. Транснационалните банки у нас държат особено на имиджа си и затова работят изключително с легалния сектор на икономиката, т. е. с работещи в рамките на закона фирми, плащащи всички данъци и отчисления. Това им осигурява и възможност за участие в конкурентната борба за разпределение на пазарните ниши на банковия пазар, както и за елиминиране на риска от участие в операции по легализиране на средства от неустановен или забранен от закона източник.

Всяко изследване на условията за извършване на транснационален банков бизнес би било непълно без анализ на дейността на наднационалните институции, осъществяващи правното хармонизиране на този вид бизнес. Първата финансова институция в този аспект - Банката за международен сетълмент съдейства за ревизиране стандартите за капиталова адекватност. Това е проблем изключително важен за устойчивостта на банковата индустрия; Международният валутен фонд като регулатор на глобалната банкова мрежа по отношение обменните курсове, функционирането на капиталовите пазари и платежни механизми, разумен баланс в съотношението "международни движения на капитал - опазване на банковата тайна" предварително тестване и одобрение на финансови продукти; Световната банка чрез реформиране на специфични икономически сектори като условие за кредитиране. Най-добра среда за регулативна хармонизация, обаче се осигурява чрез инициативите на

икономическата интеграция в рамките, например, на Европейския съюз, чрез въвеждане на единна валута и учредяване на Европейска централна банка.

От най-решаващо значение е, интересът на самите банки в областта на защитата на депозитите, за осигуряване на равнопоставена оперативна среда въпреки ожесточената конкуренция (Грозев, 2002).

Най-значителен е дялът на транснационалните банки у нас в кредитиране на външноикономическите обороти. Това позволява пълно използване на сравнителните преимущества и подпомагане на по-нататъшната интеграция на България в световната икономика.

Анализът на актуалното състояние на българската банкова система показва

конюнктура на засилена конкуренция. Увеличените параметри на кредитния ресурс за сметка на изтеглените от чужбина депозити (поради много ниските лихви на международните финансови пазари) предизвиква сериозни размествания в позициите на банките на финансовия пазар. Безспорните фаворити отстъпват на банки, представляващи клонове на чужди банки поради насочването към неусвоената пазарна ниша на потребителското кредитиране. Групирането от Централната банка на банките по балансово число се оказва неадекватно на пазарната ситуация. Пазарната позиция се явява обективен показател, отразяващ динамичните тенденции в банковата система, степента на адаптивност на банките към засилената конкуренция на финансовия пазар.

ЛИТЕРАТУРА

- Грозев, Р.** 2002. Юридическо регулиране дейността на чуждите банки в България, С.
- Миронов, А.**, 1981. Концепции развития транснационалних корпорации, М.
- Dunning, J.** 1997. Alliance Capitalism and Global Business, London
- Suominen, M.** 1994. Measuring competition in banking| - aa two-produkt modal/Skand. Of economics\ - Stokholm, Vol. 1-C, 95-110.
- Vernon. K.** 1979. The produkt Cycle Hypothesistis in a Neu International Enviroment Oxford. Buiietin of Economics and Statisstics